

Ата-аналарға кеңес «Өз балаңызды білесіз бе?»

Көптеген ата-аналар баласын жақсы білетініне сенеді. Баламыз неғұрлым кішкентай болса, біз оны соғұрлым жақсы білеміз. Бірақ балабақшада тәрбиешімен сөйлесе отырып, біздің пайымдауларымыз барған сайын жуықтап келе жатқанын байқаймыз; 10-12 жылдан кейін біз өз отбасымызда, өз баламыздың тұлғасында жақсы жақтарын (кейде керісінше) бейтаныс адамды көреміз.

Бұл іс жүзінде мүмкін емес болғандықтан, біз оған жақынырақ болуға тырысуымыз керек. Оның қалай өмір сүретінін, кімді және не үшін жақсы көретінін білу. Неліктен оның көңіл-күйі бірден түседі және ол өзі не істей алады.

Дегенмен, бала туралы ақпараттың осы үлкен жиынтығынан ең маңыздыларын анықтауға болады:

1. оның денсаулық жағдайы, темпераменті бойынша кім (холерик, сангвиник, меланхолик, флегматик).

2. эмоционалды тұрақтылық немесе невротизм (жүйке қозуының немесе оқшауланудың жоғарылауы).

Баланың толық дамуы үшін не қажет? Бір сөзбен айтқанда, бұл жақсы ата-ана, жақсы өмір сүру және тәрбиелеу жағдайлары, құрдастарымен және үлкендермен толық қарым-қатынас, тұрақты, белсенді, жас ерекшеліктеріне сәйкес іс-әрекеттер.

Баланың қалыпты дамуындағы бұзылулар тәрбиешілер – әке мен шеше, ата-ана мен ұстаз арасында келісім болмаған кезде, сабақтастық тізбегі бұзылғанда пайда болады. Содан кейін тұлғаның ыдырауы деп аталатын нәрсе пайда болады. Қарапайым тілмен айтқанда, бала әр жаққа тартылған арба тәрізді. Содан кейін даму тұрып қалады немесе ауытқиды.

Артықшылықтары мен кемшіліктері жоқ адам болмайтыны сияқты, өмірде тек артықшылығы немесе кемшілігі бар бірде-бір адам жоқ. Ата-ананың даналығы екеуін де көріп, оларды отбасылық тәрбиенің тиімділігімен байланыстыруында. Бала бос ыдыс емес. Ал оның бойында кейбір жағымды қасиеттер қалыптаспаса, жаман әдеттер, бейімділік пайда болады. Егер бала жалқау болса, бұл отбасы оны еңбекке үйретпегенін, агрессивті болса, ол мейірімділікті білмегенін білдіреді. Ата-аналар баласының күшті және әлсіз жақтарын жақсы білуі керек, оларды теңестіру үшін оңға сүйеніп, оның терісінен арылуға көмектеседі.

Сұрақтарға жауап беруді ұсынамын:

Сіз және сіздің балаңыз!

Балаңыз туралы не айта аласыз? Оның хоббиі мен қызығушылықтары? Сіз оларды қолдайсыз ба? Сіз және сіздің балаңыз оның қажеттіліктері, проблемалары немесе оның күні қалай өткені туралы қаншалықты жиі сөйлесесіз? Сіз балаңызды қалай сынайсыз және оны істейсіз бе? Сіздің

қарым-қатынасыңыз қаншалықты сенімді? Балаға кеңес керек болса, ол кімге жиі жүгінеді? Сіздің пікіріңіз балаңыз үшін беделді ме?

Оңашада?

Сіздің балаңыз үйге келгенде не істейді? Ол қандай мультфильмдер мен бағдарламаларды көреді? Ол компьютерде қанша уақыт өткізеді? Ол интернетке қызыға ма?

Бала және оның достары

Сіз балаңыздың достарын білесіз бе? Олар туралы не білесіз? Сіз олардың достығын құптайсыз ба?

Балалар ата-анасына көп сенім артады. Бала үйде көргенін үйренеді. Бұған ата-аналар үлгі.

Ата-аналар білуі керек:

-баланы не қызықтырады?

- ол не туралы армандайды?

- ол не оқиды,

- кіммен достасады, жанжалдасады, жай ғана сөйлеседі,

- топта, аулада ұстанымы қандай,

- балабақшаға ұнай ма?

- оның қызығушылықтары, талғамдары, әдеттері қандай

- оның қандай проблемалары бар?

Мұндай ақпараттың болмауы балалар мен ата-ана арасындағы қарым-қатынаста қиындықтар туғызып қана қоймайды, сонымен қатар олардың шиеленісуіне, бір-бірінен шеттетілуіне, қарым-қатынастың жоғалуына әкеледі. Тек балаңызбен жиі сөйлесіңіз, бірге бірдеңе жасауға тырысыңыз, ойнаңыз, үй шаруасымен айналысыңыз. Бірге ойнау, бірге демалу, жаяу серуендеу – мұның бәрі бізді жақындастырады. Ал егер осы шарттардың барлығы орындалса, бала сізге ашылады, өз проблемаларымен, қуаныштарымен және жоспарларымен сеніммен бөліседі.

«Отбасылық оқу» ата-аналарға кеңес

Балаңызға кітап ашсаңыз, оған әлемді ашасыз. Баланы мүмкіндігінше ойлауға, үйренуге мәжбүр етесіз. Сіз оған мектепте жақсы оқуға және бір күні қызықты жұмыс табуға көмектесесіз. Бірақ бәрінен бұрын сіз онымен өткізген уақытты ұнатасыз. Ертегіні немесе кітапты тыңдай отырып, мультфильм немесе спектакль көрген бала бейсаналық түрде өзін олардың кейіпкерлерімен сәйкестендіреді және кейіпкерге жанашырлық танытып, оқиғаның барлық сәттерін өз бойынан өткізеді. Мұндай жанашырлық болмаса, кітап немесе фильм баланың жанынан өтіп, оның жан дүниесінде із қалдырмайды. Сондықтан, балаңызға кітап пен фильм таңдағанда, ең алдымен олардың кейіпкерлерінің қандай екеніне (олар неге ұмтылады, қалай әрекет етеді, басқа кейіпкерлермен қандай қарым-қатынаста болады) назар аударған жөн және олар қаншалықты жанды, қызықты және талантты бейнеленген (әйтпесе уайымға ортақтасу болмайды)

Төменде ұсынылған материалдардың мақсаты - ата-аналарға отбасылық кітап оқу ұжымдық қарым-қатынастың ең жақсы түрі екенін еске салу. Ұмытылған дәстүрді жаңғырту дегеніміз – үйге мәдениетті, өзара түсіністікті, рухани қарым-қатынастың жылуын қайтару. Ондағы отбасы және мәдени қарым-қатынастар баланың оқырман ретіндегі жолын айқындайды. Ата-анасы кітап оқуды жақсы көретін балалардың оқуға деген талғамы ата-анасы үлгі көрсетпейтіндерге қарағанда жоғарырақ болады. Ата-аналар балаларымен бірге кітап оқығанда, бұл оларды жақындастырады, сонымен қатар баланың оқығандарының мазмұнын жақсы меңгеруіне көмектеседі.

Баланың оқуға деген сүйіспеншілігін қалай ояту керек деген сұрақ көптеген ата-аналарды алаңдатады. Бірқатар жалпы ережелер мен ұсыныстар бар болса да, нақты жауап жоқ. Ең алдымен өз оқу мәдениетін дамыту керек. Егер анасы бос уақытының барлығын жылауық телехикаяларды көрумен өткізсе, ал әкесі спорт арналарын көретін болса және үйде тек аспаздық, сән журналы және бірнеше детективті ғана кітаптар болса, онда балада кітапқа деген қызығушылық болады деп күтпеңіз.

Ата-аналарға кеңес

- Балаларыңыздың кітап оқуға деген қызығушылықтарының ауқымын анықтап, кітап таңдауға мұқият қараңыз.
- Балаларыңызбен бірге оқитын кітаптар жасына сай болуы керек.
- Үйде оқуға ұсынылатын балалар әдебиетінің тізімдерін зерделеу.
- Мүмкіндігінше, оқыған кітаптарыңыз туралы балаларыңызбен жиі сөйлесіп, дауыстап оқуды ұйымдастырыңыз. Бұл мектеп жасына дейінгі балаларға да, үлкенірек балаларға да баға жетпес пайда әкеледі.
- Егер сіз балаңыздың музыкаға, сурет салуға бейім екенін байқасаңыз немесе ол өз қолымен бірдеңе жасаса, оған балалар кітапханасына хабарласуды ұсыныңыз, ол барлық сұрақтарына кітаптар мен журналдардан жауап таба алады.
- Балаларыңызға өздерін қызықтыратын кітаптарды оқуға мүмкіндік беріңіз. Олар жануарларды, спортты немесе сиқырды ұнатады ма? Оларды қызығушылықтары бойынша ең жан-жақты білім беретін кітаптармен немесе журналдармен таң қалдырыңыз.
- Оған ең жақсы балалар жазушыларының шағын, бірақ жақсы таңдалған кітапханасын құруға көмектесіңіз. Бұл кітап оқуға деген сүйіспеншілікті және кітапқа деген ұқыпты қатынасты дамытуға ықпал етеді.
- Балаларды гигиеналық дағдылар мен әдеттерге баулу: жатып немесе тамақ ішкен кезде кітап оқуға жол бермеу. Оларға кітапты оқып болған соң орнына қоюды үйретіңіз.
- Кітапқа деген қамқорлықпен қарауға тәрбиелеу. Бала кітаппен жұмыс істеу ережелерін мықтап түсінуі керек: кітапты майыстыруға, оны шимақтауға болмайтынын түсіндіріңіз.

Балаңызға кітап оқыңыз

Кітапты күнде бір уақытта оқуға тырысыңыз. Бұл үшін өте жақсы уақыт - ұйықтар алдында. Оқығаныңызды балаларыңыз көрсін. Бұл оларға оқу сіз үшін маңызды екенін және сіз одан ләззат алатыныңызды көрсетудің ең жақсы жолы. Кітапты үлкен балаларды кіші балаларға оқуды сұраңыз. Үлкендер өздеріне артылған сенімді мақтан тұтады және үйренген дағдыларын қуана көрсетеді. Кіші балалар үлкен ағалары немесе достары сияқты оқығысы келеді. Кітапханаға бірге барыңыз. Кітапханашыдан балаңызға қажетті кітапты табуға көмектесуін сұраңыз. Кітапханаға өзіңіз жазылыңыз, содан кейін кітапты отбасылық оқу үшін үйге апара аласыз. Отбасылық ортада сауатты оқырманды дамыту үшін «үйде оқу күнделігін» жүргізіңіз. Баланы әдебиетке баулуды өмірінің бірінші жылында бастау керек: анасы уақыт аралығында оқитын шағын өлеңдер, бесік жырлары мен тақпақтар арқылы.

Бірінші кітап қарапайым суреттері бар (мысық, ит, доп) пластикалық жұмсақ шиқылдақ кітап болуы мүмкін. Қалың картоннан жасалған кітаптарды 6-7 айда беруге болады, бірақ тек бақылаумен ғана беріледі. Ерте жастағы гиперактивті бала үшін аптасына бір кітапты таныстырған дұрыс, олар бір кітапты оқымайынша, екіншісіне алаңдап қалмас үшін. Психологтар балаларға үнемі өлең оқуды ұсынады, бірақ ата-ананың өлең жаттауға күші де, уақыты да жетпесе, ал бала кітапты өзі өңдеуге тым кішкентай болса, не істеу керек? Сізге үйдің әрбір жерінде өлеңдер жазылған қағаздарды іліп қоюға болады. Ас үйде - тамақ туралы, ваннада (алдын ала ламинатталған қағазда) – кір болу және шомылу туралы, диванның жанында - жаттығулар мен күшті адамдар туралы, жатын бөлмеде – ұйықтау және ояну өлеңдер және т.б.

10 айда алғашқы поэзиялық кітаптарды бере аласыз. Бала күн сайын 25-30 рет қайталанатын екі сүйіктісін таңдағанда таң қалмаңыз.

Баланың шаршағанын көрсеңіз, «кітаппен ойнаңыз». Бала «Аюдың қалай жүретінін және тербелетінін» көрсетсін. Таня қалай жылады? Ал доп қалай секіреді. Ойыннан кейін оқуды жалғастырыңыз. Түнде кітап оқудың міндетті рәсімін енгізу. Балаңызға кітап сатып алып отырыңыз. Балаңызбен кітап дүкеніне баруды әдетке айналдырыңыз. Бұл ол үшін айтулы оқиға болсын.

Диафильмдер кітап оқуға деген сүйіспеншілікті оятуға көмектеседі. жабыстырма бар кітаптарға назар аударыңыз. Әсіресе, мәтінге шағын жастырмаларды енгізу керек жерлерде. Оның үстіне, егер қаражат рұқсат етсе, сіз көп пайдалануға болатын жабыстырмалары бар кітапты сатып ала алуға болады.

Оқығандарыңызды бекіту үшін мына ойынды қолданып көріңіз: ойыншықтарды жинау кезінде сол ойыншық туралы шағын өлеңді жатқа оқиды. Доп, көлік, аю, пойыз, қуыршақ туралы...

Өзіңіз кітап жазып көріңіз. Ұлыңыз (қызыңыз) туралы кітап жасаңыз; балалар өздері туралы әңгімелерді тыңдағанды ұнатады. Тағы бір амал - баламен бірге кітап құрастыру. Бұл үй кітаптарына балалардың суреттерін, фотосуреттерін және өлеңдерін қосуға болады. Ермексаздан ертегі кейіпкерлерін мүсіндеуге және қуыршақ театрын ұйымдастыруға болады.

Және тағы бір маңызды жайт – кітаппен жұмыс жасау мәдениетін қалыптастыру қажет. Кітаптарға сурет салуды қатаң түрде тиым салу керек. Кітаптарды еденге тастап, жыртуға болмайтынын, оқып болғаннан кейін оларды орнына қою керек екенін, әйтпесе олар ренжіп, басқа балаларға кетіп қалуы мүмкін екенін түіндіру. Кітаптар баланың қолы жететін жерде болуы керек. Кітаптар аз болғанымен, оны жәшіктер ішінде сақтамаңыз, оның ішінен қажетті кітапты алу қиынға соғады, кітаптардың орны кітап сөресі екенін бірден үйретіңіз. Кітаптар құлап кетпес үшін ыдыс-аяқтарды кептіруге арналған пластик сөрені сатып алыңыз. Кішкентай кітаптарды қасықтар мен шанышқыларға арналған бөліктерде сақтау ыңғайлы, ал үлкенірек картон кітаптар тәрелкелерге арналған бөліктерде орналастыруға болады.